

1843 ԲԱԶՄԱՎԷՊ 1909

ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՏԱԿԱՆ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ՝ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՐԶԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Պրոֆ. Լեւոնի «Նիւթեր Հայաստանի հնագոյն պատմութեան» գործը Բազմավէպի մէջ թարգմանած միջոց խօսք տուած էինք թարգմանաբար ծանօթացնել նաև Հայաստանի մէջ գտնուած արաբացի այն արձանագրութիւնները, որոնք յիշեալ գրքին ետևը կցուած են: Անոնք հաւաքուած են շատ զանազան ժամանակներու մէջ զանազան անձանց ձեռքով: Սակայն աւանդ ընթերցողը, թարգմանողը և լուսաբանողն է Տոկտ. Մաքս ֆան Բերչխմ: Պիտի ջանանք գլխաւորապէս պատմական լուսարանութիւնները հոս ընծայել, իսկ տարակուսական և միայն մասնագիտաց անձուկ ջրջան մը հետաքրքրող կտորները զանց ընել, բնագիրը ցոյց տալով:

Արաբական տիրապետութիւնը Հայաստանի վրայ մեր երկրի պատմութեան աւանդն աւելի արիւնոտ էջերը կը ներկայացնէ, այնու հանգիւրձ այն չղաղբիւր մեղի համար հետաքրքրական ըլլալէ վասն զի Թէև Արաբք ընդհանրապէս իբր վայրի զազաններ միայն արիւնով կը յագեցնային, սակայն թափուած արիւնը հայ

էր և Հայու երակներէն կը հոսէր: Անոնց հետքեր կը գտնուին Խարբերդի, Բաբերդի, և Պարքին կամ Մուֆարքինի (Նփրէկերտ) մէջ: Մենք կը սկսինք վերջնովս, որ Լեւոնի Բելքի և Մուլաքէի հետագոտութեանց և կարծեաց համեմատ հին Տիգրանակերտի հիմունքներուն վրայ շինուած է՝ և այժմ պաշտօնապէս տանկերէն Սիւլիվան կը կոչուի:

Ա. Արձանագրութիւնը Մուֆարքինի (Նփրկերտ)

1. Գերեզմանաքարի մը վրայ քուֆի տառերով կայ «Ասիկայ է տապան Հուսէյնի, որդւոյ Բաբայ. Աստուծոյ ողորմութիւնը իրեն վրայ ըլլայ»:

Հաւանակեանաբար Հէճիթի Գ դարէն (թգար յ.թ.) է:

Արձանագիր Մերվանեան Ապու Մանսուր Սալտի, յամին 391 Հ. (1001 յ.թ.)

2. Խալմական ժամանակը շինուած պարսպին հիւսիս-արեւելակողմի աշտարակի մը վրայ:

1. Հանգես Ամսորեայ 1900 Նոյ. և 1907 Յունվար

«Բաց ի ալլահէն ուրիշ Աստուած չկայ. Մուհամմէտ անոր առաքեալն է: Այս շէնութիւնը հրամայեց շինել յաղթողն Էմիր Մուսահհիտ ալ-տաւա Ապու Մանսուր, հովանաւորեալը հաւատացելոց իշխանին. ալլահ իւր կեանքը երկարէ. յամի 391 ինքն տուաւ ծախքերը իւր ընդարձակ հարստութեանէն, փափաքելով դէմքին Աստուծոյ հօրի, գերագունի»:

Մերվանեաններու սակաւածանօթ պատմութիւնը լուսարանելու համար շատ կարևոր է արձանագիրս: Մուսահհիտ ալ-տաւա Ապու Մանսուր Սաիտ էր որդի Մարվանի և եղբայր Ապու Ալի Հասանի, որ 380 էն (991 յ. Բ.) ի վեր Հիշն-Քայֆայի Ամդայ և Մուֆարըքին վրայ կ'իշխէր: Երբ սա Ամդայ մէջ 386ին (==996) սպանուեցաւ, Մուսահհիտ բռնացաւ Մուֆարըքի մէջ, իւր եղբայրը սպաննողին թողլով Ամդայ իշխանութիւնը: Ինքն սպանուեցաւ 401ին (==1011) սպայի մը ձեռքով: Ուրեմն 1001ին քաղաքին պարիսպները ամրացուցած է, ինքզինքը թերեւ Համոսնցիներու դէմ պաշտպանելու համար:

3. Արձանագիր Մերվանեան Ապու Նասր Ահմատի, յամին 416 Հ. (1026): Քաղաքի հիւսիսային կողմի պարսպին վրայ.

«Բաց ի ալլահէն ուրիշ Աստուած չկայ. Մուհամմէտ անոր առաքեալն է. Աստուած օրհնէ զինքը: Այս... շինութիւնը հրամայեց Էմիրը, բարձր տէր, Նասր ալ-տաւա, ընտրութիւն կրօնքի?... Թող երկար տեւէ իւր իշխանութիւնը: Եւ կատարուեցաւ այս շինութիւնը (առաջնորդութեամբ?) Ապու... ալ Հասան դատաւորին, որդւոյ Մուհամմէտի... յամի 416»:

Դժբաղդաբար արձանագիրս քիչ մը փնտրուած է. սակայն գլխաւոր բանը, որ է թուական և անուն, փացած են մասամբ: Նասր ալ-տաւա անունն ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Մերվանեան Նասր ալ-տաւա Ապու Նասր Ահմատ, եղբայր վերոյիշեալ Ապու Մանսուրի, որ սորա 401ին (==1011) սպանմանէն վերջ տրեց բովանդակ Տիար-պաքը երկրին վրայ, և իւր իշխանութիւնը ժամանակ մը արեւել-

քէն մինչև Ճագիրա՝ իսկ արեւմտքէն մինչև Ուրֆա կը տարածուէր, մինչև որ 453ին (==1060) գրեթէ 80 տարեկան վախճանեցաւ: Իւր երկար կառավարութեան ժամանակ արուեստներ և գիտութիւններ ծաղկեցան և իւր հպատակները մեծ բարօրութեան մէջ կ'ապրէին: Բազմաթիւ շինութեանցը մէջ կը յիշուին նաեւ քաղաքի շրջապարսպին նորոգութիւնն և յաւելուածն:

4. Երբ 1766ին Նիրուհը Ամիդ քաղաքը այցելեց, երեք հատ Մերվանեանց վերաբերող արձանագրութիւններ գտաւ պարսպաց վրայ՝ որոց երկուքը կը վերաբերին նախորդ Ապու Նասր Ահմատի: Յետագայ երեք թիւերն ուրեմն Նիրուհըն օրինակուածներն են, որոնք ցարդ թարգմանուած և լոյս տեսած չէին: Ահաւասիկ անոնց առաջինը.

«Ասիկայ է ինչ որ հրամայեց ընել, շինել և իւր ստացուածքէն ծախսել մեք տէրն Էմիր, բարձր տէրն, յաղթողն, զօրութիւնն իսլամի, Սատ ալ-տին ալ-տաւա, նիզակաձիգն կրօնքի, պատին ժողովողն, պարծանք Էմիրաց, Ապու Նասր Ահմատ, որդի Մերվանի. աստուած երկարէ իւր կեանքը և իւր իշխանութիւնը: Այս շինուեցաւ Ապու Ալի Հասան դատաւորի ձեռքով, որդի Ալիի, որդւոյ Ահմատի, Ամիդ քաղաքէն, յամի 444 (==1053)»:

5. Նմանապէս Ապու Նասր Ահմատի կը վերաբերի հետեւեալն.

«Ասիկայ է, ինչ որ հրամայեց ընել, շինել և իւր ստացուածքէն ծախսել, ալլահի վարձատրութեան փափագելով և անոր շնորհքն ընդունելու համար, մեր տէրն Էմիր, բարձր տէրն, յաղթող, զօրութիւն իսլամի, Սատ ալ-տին ալ-տաւա, նիզակաձիգն կրօնքի, պատի ժողովողն, պարծանք Էմիրաց, Ապու Նասր Ահմատ, որդի Մարվանի: Իւր որդի Էմիր Սատ ալ-տաւա Ապու Հասան Մուհամմատի հակողութեամբ (հրամայեց շինել). ալլահ երկնցն է երկուքին ալ կեանքը և հօգօրացնէ երկուքին թագաւորութիւնը: Այս

շինուեցաւ Ապու Աւի Հասան զատաւորի ձեռքով, որդի Աւիի, որդւոյ Ահմատի, Աւիի քաղաքէն, յամի 437 (1046)»:

Այս տեղ յիշուած էմիր Սատ ալ-տաւլա Ապու Հասան Մուհամմատ, որդի Ահմարին, կը թուի թէ մինչև հիմայ անծանօթ մնացած անձ մ'է: Քանի որ իւր հօր իշխանակից կը ներկայանայ, անհաւանաւ կան չէ ընդունիլը թէ նա որ և է կերպով մը մասնակցած է իշխանութեան և թեւ ըստ Ամիրի քաղաքապետ էր:

Երբ Ահմար 453ին (1060) մեռաւ, անոր ուրիշ երկու որդիները զրաւեցին իշխանութիւնը, որ է Նասր Թագաւորեց Զարքինի մէջ, իսկ Սայտ աւաւ Ամիրը, ուր արդէն 455ին (1063) սպանուեցաւ: Սորա սպանութենէն վերջը նաև Ամիրը վրայ Նասրի իշխելը կը հաստատուի յաջորդ Նիրուհրեան երրորդ արձանագրութեամբ:

6. «Այս է, ինչ որ հրամայեց ընել էմիր, բարձր տէր, Նիզամ ալ-տին Մուսայիիս, ալ-տաւլա, պարճանք ժողովրդեան, զօրութիւն էմիրին, Ապու Քազիմ Նասր, որդի զօրութեան իւլամի. ալլահ ամրացնէ իւր թագաւորութիւնը և հզօրացնէ է իւր յաղթութիւնը: Չեոք դատաւոր Ապու Հասան Ապտ ալ-Վահիտի, որդւոյ Մուհամմատի, յամի 460 (1068)»:

Ուրեմն շինողն առանց տարակուսի է Ահմատի որդին և յաջորդը Նիզամ ալ-տին Ապու Քազիմ Նասր, որ Սաիտի մահուանէն վերջ միայն թագաւորեց և 472ին (1079) մեռաւ:

7. Արձանագիր Այուպեան Մալիք Աւրաֆ Մուսայի, յամին 607-615 (1211-1219):— Բաց ի քաղքին հիւսիսակողմը գտնուող վեցանկիւնեան աշտարակին արձանագրութենէն, որ աւրուած ըլլալով շատ յստակ չէ և ընթերցումն անապահով, կայ հիւսիսակողմի հին պարսպին գրան վրայ Այուպեաններէն մնացած երեքտողեան հետեւեալ պակասաւոր արձանագրութիւնը:

«(Հրամայեց շինել կամ նորոգել այս?) նոր և երջանկաբեր զուռը, որ յառաջ Պապ

ալ-մարա (Դուռ կանանց) կը կոչուէր իսկ այժմ Պապ ալ-ֆարաճի (Դուռ զեղեցիկ տեսարանի), մեր տէրը Սուլթան Մալիք Աւրաֆ, իմաստուն, արդար, որուն ալլահ օգնած է, յաղթող, ... (տէր կամ Սուլթան) Արաբաց և Պարսից, Թագաւոր Հայոց, Ապու Քաթի Մուսա, որդի մեր Մալիք Աւի Ապու Պաքը Մուհամմատ Սուլթանին, որդւոյ Այուպայ, որ է օգնական հաւատացելոց իշխանին. ալլահ երկուքին ալ յաղթութիւն շնորհէ: (Այս կատարուեցաւ ձեռք ?) Ապու Սաիտ Ալթունպայի և նշանաւոր քարոզիչ Շամս ալ-տին Ապու մաւալի Մուֆախտայի, որդւոյ Ճֆարի, որդւոյ Շահի(?), և խնամօք բարձր և պատուելի ուխտաւոր Սալիֆ ալ-տինի, որ է վստահութիւն իւլամի(?)...»

Ուրեմն զուռը նորոգողն և արձանագրութիւնը շինողն է Սուլթան Մալիք Աւրաֆ Մուզաֆֆար ալ-տին Մուսա, որդի մը և յաջորդ Մալիք Ատիլի Մոֆարքինի մէջ, որ հոս, ինչպէս նոյն ժամանակի Այուպեանք մեծամասնութիւնը, Սուլթան տիրապէս կը կրէ, Հետաքրքրական է թագաւոր Հայոց կոչումը, զոր խլաթայ՝ մէջ տիրող աղաբէկները կը կրէին, և արդէն Մալիք Ահմատ Այուպ կրած էր և հաւանականաբար անմիջապէս իւր մահուանէն վերջ զայն առած է իւր եղբայրը Մուսա և զօրժածած է զայն Միջագետաց և Հայոց վրայ ունեցած տիրապետութեան բովանդակ ժամանակին մէջ:

Այս արձանագրութենէն քչիկ մը վերև, միևնոյն դրան վրայ կը գտնուի հրովարտարի բեկոր մը փորագրուած:

«... Ներկա, այ, պահիր, ցորեն ուտելիք, ... բարբակ, շուշմայ, ոչխար և ջորի, ըմպելի, ագնիւ ուտելիքներ...»

Ինչ որ կը տեսնուի հոս խօսքը կամ հարկի վրայ է և կամ բաժի, որ յիշեալ

1. Խլաթ 579ին (1183) պաշարուեցաւ Սայտսինէն, յետոյ 589ին (1193) թաքի ալ-տին Ումարէն, 604ին (1208) Այուպէն և 607ին (1211) անուեցաւ Մուսային, «Թագաւոր Հայոց» տիրապէս կը կրէ Այուպ և Մուսա նաև իրենց որսմոց վրայ. տես Saint Martin. Arménie I, 431.-Castiglioni, Monete 209; -Fraehn, Recensio 627 և այլն:

նիւթերէն պիտի առնուէին երբ այս դռնէն ներս մտնէին: Այսպիսի հրովարտականք մանաւանդ Ասորոց և Միջագետաց մէջ շատ կը գտնուին:

Բ. Խարբերք

8. Խարբերդէն մէկ արձանագրութիւն մը միայն ունինք, Գարա Արսլանէն, մզկիթի բակին մէջ գտնուած: Թուականն է 561 (1166).

«Ասիկայ է, ինչ որ հրամայեց շինել, ալլահին մերձենալու և անոր բարեբները ընդունելու համար, իմիրը, մեծ և քաջ առաջնորդ բանակաց, տէր, արդար, որուն ալլահ օգնած է և յաղթութիւն է տուած, պատերազմող, իմաստուն, Ֆարս ալ-դին, զեղեցկութիւն իսլամին, պահապան իմամի, օգնական մարդկութեան... Նեղուկ տէրութեան, փառք կրօնից, պսակ ժողովրդական, արեգակն թագաւորաց, զօրութիւն Սուլդանաց, մուսլիմի բանակաց ազնուականութիւն, օգնական պատերազմողաց, սպաննող անհաւատից և բազմաստուածոց, սուր Խալիֆայութեան, տէր իմիրաց, Ապու Հարիթ Գարա-Արսլան, որդի Տաւուտի, որդւոյ Սուլեյմանի, որդւոյ Ուրտուզի, օգնական հաւատացելոց իշխանին, ալլահ թող երկարէ իւր իշխանութիւնը, վասն զի նա է պսակ և... ալլահ անիծէ ով որ...»: Եւ այս գրուեցաւ յամի 561 (1166):»

Այս Գարա Արսլանը, որ Հիշն-Քայֆայի մէջ տիրող Օրտոքիտեան հարստութեան չորրորդ անձն է, ծանօթ է իբրև բարեկամ և դաշնակից Նուր ալ-տին Մանսուր երեւելի աթաբէկին, և յաջորդեց իւր հօր Տաւուտին յամի 543 (1147) կամ թերևս քանի մը տարի աւելի առաջ. իսկ մահուան

տարին տարբերութեան ումանք 562 (1166) և ումանք 570 (1174) կը դնեն:

Թէ Խարբերդ այդ ժամանակ Քայֆայի Օրտոքիտեան կը վերաբերէր, ծանօթ է արդէն, սակայն արձանագրապէս նախ հոս կը հաստատուի¹:

Հոս յիշուած տիտղոսները կը նմանին անոնց, զորս կը կրէին ամէն աթաբէկ և ուրիշ աւատական իշխանք, որք կը գտնուէին Սելջուքեան Սուլդանաց—որ են Արասեան կամ Ֆաթիմեան խալիֆայք—գերիշխանութեան տակ:

Գ. Ամիդ

9. Արձանագիր Օրտոքիտեան Մալիք Սալիհ Մանսուրի. յամի 605 (1209)։—Ամիդ պարիսպները արաբական արձանագրութեանց թանգարան մ'են: Հետեւելու անոնց մէջէն «Էջտի Գարտաշ» կոչուած աշտարակինն է, որ շրջապարսպին հաւաւ արեւմտակողմը կը գտնուի:

«Ասիկայ է ինչ որ հրամայեց շինել մեր տէրը Սուլդան ալ-Մալիք Սալիհ, իմաստուն, արդար, սրբազան կոխ մղող, յառաջադէտ, սահմանապահ, կենդանացուցիչ արդարութեան, Նասր ալ-տուհեա վալ-տին, նետածիգ իսլամի և մուսլիմի, գերազանցութիւն տէրութեան, պարծանք թագաւորաց և Սուլդանաց, թագաւոր իմիրաց, Սուլդան Տիեհար-Պաքըրի, Փոքըր Ասիդ և Հայաստանի, ամբողջութիւն մեծագործութեանց, ղիւցազն աշխարհի, Խուսրու իրանու, Նախարար, քաջ պատերազմող(?), երջանիկ իշխան Ապու լ-Ֆաթիհ Մանսուր, որդի Մուհամմատայ, որդւոյ Գարա Արսլանի, որդւոյ Տաւուտի, որդւոյ Սուլեյմանայ, որդւոյ Ուրտուքայ,

1. Խարբերդ մինչև 518 (1123) կը վերաբերէր Պալաթ իպի Պահմանի, որ հօրեղբայր մ'էր Գարա Արսլանի հօր Տաւուտի: Ըստ Ապու լ-Ֆարաբի գալն զրաւեց յայնժամ Պալաթի ազգական Սուլեյման անուամբ մէկը, որ սակայն հաւանականաբար նոյն տարուան մէջ մահացաւ, (սեւ Lane-Poole, Urtaki 6 և Num. Chronicle 1873, 12 և ասիական)։ Ասիկ անմիջապէս յետոյ քաղաքը ինկած կը տեսնուի Քայֆայի Օրտոքիտեան ձեռքը. վասնից Տաւուտ արդէն գալն զրաւած էր, յետոյ

Գարա Արսլան տիրեց, յետոյ իւր որդին Մուհամմատ, իսկ յետոյ սորա կըրպար իմամ ալ-տին Ապու Պաքըր հան 581ին (1185) փոքր հարստութիւն մը հիմեց, (սեւ իպի Աթր և Ապու լ-Ֆարաբի Hist. or. des Crois. I. 15. 344. 352 և այլն։—Մատթէոս Ուռայեցի, 352-5 տպ. Էջմ. 1898։—Ապու լ-Ֆարաբի, թարգմ. Պրոմետի, 309. 332. 336. 343. 359. 400, և այլն։ Խարբերդի մէջ յաջորդող իշխաններու մասին ենթագրական խուսափելու կը շարունակուի դեռ:

օգնական հաւատացելոց իշխանին, թող հզօր ըլլայ իւր յաղթութիւնը: Շնչեց Եւհեա (կամ Յովհաննէս), որդի իպրահիմի, քերական(?), Մուլիք Սալիհի համար»:

Մահմուտ 597ին (1201) յաջորդեց իւր հօր Մուհամմատի, պատերազմեցաւ Խարբերդի մէջ իւր հօրեղբոր դէմ, Ֆարքինի մէջ Մուսայի դէմ, Մուսուլի մէջ Լուլուի դէմ: Ինքն ճանչցաւ Ատիլ և Քամիլ Այուպեաններու և Սելճուգեան Քայրափուս Աի. գերիշխանութիւնը և մեռաւ 619ին (1220), վատահամբաւութեամբ իբր փիլիսոփայ և հերետիկոս, այսինքն անձկամիտ մուսլիմ մը չէր, ինչպէս իւր ժամանակի շատ մը իշխանները:

Ինքը կը կրէ Սուլթան տիտղոսը որ բուն աւատատու թագաւորին յատուկ էր. սակայն այդ ժամանակ սոյն տիտղոսը կորսնցուցած էր իւր նախկին նշանակութիւնը և ամէն երկրորդական իշխաններն ալ զայն կը կրէին:

Գ. Բաբերդ

10. Արձանագիր Սելճուգեան Մալիք Մուազզամ Տուղրիլի, յամին 610 (1214). — Փաղաքի բերդին հարաւային պարսպին վրայ կայ հետեեալ արձանագրութիւնը.

«Այս օրհնեալ և երջանկաբեր շինութիւնն կատարուեցաւ Մալիք Մուազզամի իշխանութեան ժամանակ, իմաստուն, արդար, որուն ալլահ օգնած է, յաղթող, պատերազմող, յառաջադէտ, Մուգիթ ալ-տունեա ալ-տին, հզօրացուցիչ իսլամի և մուսլիմի, տէր թագաւորաց և Սուլթանաց, կատարեալ Սելճուգեանց մէջ, թագաւոր Փոքր Ասիոյ և Հայոց, Ապու Հարիթ Տուղրիլ, որդի Գըլըն-Արսլանի, որդւոյ Մասուտայ, որդւոյ Գըլըն-Արսլանի, որդւոյ Սուլէյմանայ, օգնական իշխանին հաւատացելոց:

(Եւ այս կատարուեցաւ) ի ձեռն անպիտան ծառայի և ալլահի շնորհաց կարօտ Լուլուի, որ է մերձաւոր Մալիք (Մուազզամ) Մուքիթի, յամի 610 և 15 Ռապի երկրորդի (3 Սեպտ. 1213)»:

Այս իշխանը, թէև ձեռագիրներէն և դրամներէն ծանօթ է, արձանագրապէս առաջին անգամ հոս կը ծանօթանայ:

Երբ Սելճուգեան Սուլթանը Գըլըն Արսլան Բ իւր մահուանէն առաջ յամին 588 (1192) իւր տէրութիւնը իր տասուերկու որդւոց մէջ բաժնեց, Տուղրիլին ինկաւ Կապադովկիոյ Ապուլուստայն երկիրը: Երբ 597 (1201) իւր եղբայրը Սուլթան Սուլէյման Բ փոխադրեց զինքը Էրզբուրում, ուր գահադուրկ եղած էր վերջին Սելճուգեանը, Երբ ինքը իբր 622ին (1223) մեռաւ, որդին ճահան շահ յաջորդեց իւրն, և ասոր մահուամբ 627ին (1228) վերջացաւ Էրզբուրումի Սելճուգեան փոքրիկ հարստութիւնը: Կարծեմ թէ առաջին անգամ այս արձանագրութեամբ կը տեղեկանանք թէ Բաբերդը Տուղրիլ զբաւած է: Տուղրիլ սոսկ Մալիք տիտղոսը կը կրէ, իբր աւատական իշխան նոյն ժամանակուան Սուլթան Քայրափուս Աի, թէև քիչ մը վերջ Սուլթան աճունը սովորական եղաւ:

11. Արձանագրութիւն մը միւսնոյն անձէն — Հարաւային պարսպի մէկ ծայրին մէջ մուծուած են երկու արձանագրեր.

«Սկիզբն և շինութիւն այս օրհնեալ բերդին (տեղի ունեցան) ի ժամանակս թագաւորի, իմաստնոյ, արդարի, ալլահէն օգնութիւն գտնողի, յաղթողի, պատերազմողի, յառաջադէտի, Մուգիթ ալ-տունեա վալ-տին, իսլամի և մուսլիմի հզօրացնողի, անհաւատից և բազմաստուածեաններու նուաճողի, թագաւորին Փոքր Ասիոյ և Հայաստանի, Ապու Հարիթ Տուղրիլի, որդւոյ Գըլըն Արսլանի, որդւոյ Մասուտի, որդւոյ Գըլըն Արսլանի, օգնականի իշխանին հաւատացելոց: Այս շէնքի շինողն է Լուլու հազարապետ, ծառայ անպիտան, ազգական Մալիք (Մուազզամ) Մուգիթի»:

Թրգմ. Հ. Յ. ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ